

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖ

NUTARIMAS

**DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS PELNO NESIEKIANČIŲ ORGANIZACIJŲ
NUOSAVYBĖS TEISIŲ Į IŠLIKUSĮ NEKILNOJAMĄJĮ TURTĄ ATKŪRIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO NR. XIVP-3526**

2025 m.

d. Nr.

Vilnius

Vadovaudamasi Lietuvos Respublikos Seimo statuto 138 straipsnio 3 dalimi ir atsižvelgdama į Lietuvos Respublikos Seimo valdybos 2024 m. kovo 27 d. sprendimo Nr. SV-S-1351 „Dėl įstatymų projektų išvadų“ 2 punktą, Lietuvos Respublikos Vyriausybė n u t a r i a:

Nepritarti Lietuvos Respublikos pelno nesiekiančių organizacijų nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymo projektui Nr. XIVP-3526 (toliau – Įstatymo projektas) dėl šių priežasčių:

1. Įstatymo projekto 1 straipsnyje siūloma nustatyti, kad Lietuvos Respublikos pelno nesiekiančių organizacijų nuosavybės teisių į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo įstatymas (toliau – Įstatymas) reglamentuoja Lietuvos Respublikos pelno nesiekiančių organizacijų, kurių nekilnojamasis turtas pagal TSRS (LTSR) įstatymus buvo nacionalizuotas ar kitaip neteisėtai nusavintas, nuosavybės teisių tęstinumo pripažinimo bei atkūrimo tvarką ir sąlygas. Vadovaujantis šia nuostata pelno nesiekiančioms organizacijoms suteikiama teisė atkurti nuosavybės teises į bet kokios rūšies ir paskirties nekilnojamąjį turtą. Toks teisinis reguliavimas nėra suderintas su Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio pirmosios dalies nuostata, kuri įtvirtina, kad žemės gelmės, valstybinės reikšmės vidaus vandenys, miškai, parkai, keliai, istorijos, archeologijos ir kultūros objektai išimtinę nuosavybės teise priklauso Lietuvai. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas yra konstatavęs, kad ši Konstitucijos nuostata reiškia, kad nurodyti objektai nuosavybės teise gali priklausyti tik valstybei, išskyrus iš pačios Konstitucijos kylančias išimtis; valstybė (jos institucijos, pareigūnai) negali priimti jokių sprendimų, kuriais remiantis minėti objektai iš valstybės nuosavybės pereitų kitų subjektų nuosavybėn (išskyrus tuos atvejus, kai pati Konstitucija tai leidžia) (Konstitucinio Teismo 2005 m. liepos 8 d. nutarimas). Taigi pelno nesiekiančioms organizacijoms negali būti atkuriamos nuosavybės teisės į turtą, kuris išimtinę nuosavybės teise gali priklausyti tik valstybei.

Be to, pažymėtina, kad dėl dalies pelno nesiekiančių organizacijų, įskaitant iki nepriklausomybės atkūrimo veikusias profesines sąjungas, turto Konstitucinis Teismas yra pasisakęs 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarime, kuriame konstatuota, kad buvusių valstybinių organizacijų valdytas turtas atkūrus nepriklausomybę tapo valstybės nuosavybe ir įstatymų leidėjas negali nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį valstybei nuosavybės teise priklausančiam turtui būtų perduotas kitų subjektų nuosavybėn tam, kad būtų tenkinami tik vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesai arba poreikiai, jeigu tai neatitinka viešojo intereso,

visuomenės poreikių, netarnauja tautos gerovei. Atsižvelgiant į Konstitucinio Teismo suformuotą doktriną, darytina išvada, kad Įstatymo projekte siūlomas teisinis reguliavimas, kuriuo būtų atkuriamos pelno nesiekiančių organizacijų nuosavybės teisės į bet kokios rūšies nekilnojamąjį turtą, kelia abejonių dėl atitikties Konstitucijai.

Įstatymo projekto 3 straipsnio 1 dalyje nenurodomos nekilnojamojo turto, į kurį būtų atkuriamos nuosavybės teisės, rūšys, taip pat nenustatyta išimčių dėl nuosavybės teisių į nekilnojamąjį turtą atkūrimo tais atvejais, kai nekilnojamasis turtas reikalingas valstybės ar savivaldybių funkcijoms vykdyti švietimo, sveikatos apsaugos, krašto apsaugos ar kitose srityse (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos religinių bendrijų teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą atkūrimo tvarkos įstatymo 4 straipsnyje nustatyta išimtis dėl pastatų ir statinių, perduotų mokslo, sveikatos priežiūros, kultūros, švietimo ir ryšių įstaigoms). Taigi Įstatymo projekto 3 straipsnio 1 dalis neatitinka Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 straipsnio 2 dalies 6 punkte įtvirtinto teisėkūros aiškumo principo, reiškiančio, kad teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti logiškas, nuoseklus, glaustas, suprantamas, tikslus, aiškus ir nedviprasmiškas, (toliau – teisėkūros aiškumo principas).

2. Įstatymo projekto 2 straipsnio 1 dalyje siūloma nuostata, pagal kurią nuosavybės teisės į Įstatymo 3 straipsnyje nurodytą nekilnojamąjį turtą būtų atkuriamos visoms, išskyrus politines partijas, pelno nesiekiančioms organizacijoms, kurios teisėtai veikė Lietuvoje iki 1940 m. birželio 15 d. ir kurios atsikūrė arba tęsia savo veiklą Lietuvos Respublikoje po 1990 m. kovo 11 d., jeigu joms nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą iki Įstatymo įsigaliojimo dienos nebuvo atkurtos natūra kitais pagrindais ir (arba) už jį nebuvo sumokėta kompensacija, kelia esminių teisinio aiškumo ir įgyvendinimo problemų.

Įstatymo projekte ir jo aiškinamajame rašte nepateikta informacijos, kas priims juridinį faktą patvirtinantį sprendimą dėl tinkamo subjekto – pelno nesiekiančios organizacijos, išskyrus politines partijas, kuri teisėtai veikė Lietuvoje iki 1940 m. birželio 15 d. ir kuri atsikūrė arba tęsia savo veiklą Lietuvos Respublikoje po 1990 m. kovo 11 d., taip pat kurios nekilnojamasis turtas buvo nacionalizuotas ar kitaip neteisėtai nusavintas, teisių ir pareigų perėmėjo (toliau – tinkamas subjektas) ir kokiais kriterijais remiantis bus vertinama, ar prašymą atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikė tinkamas subjektas. Šiuo atveju Įstatymo projekte nėra nustatyta, pagal kokius objektyvius kriterijus pelno nesiekianti organizacija bus laikoma iki 1940 metų veikusios pelno nesiekiančios organizacijos veiklos tęsėja ir teisių perėmėja – ar tai būtų pavadinimo, veiklos pobūdžio ar kitų požymių atitiktis. Taip pat neaptartas klausimas, kas priims juridinį faktą patvirtinantį sprendimą dėl tinkamo subjekto, kai prašymą atkurti nuosavybės teises į tą patį nekilnojamojo turto objektą pateiks kelios pelno nesiekiančios organizacijos, tvirtindamos, kad jos yra tinkami subjektai. Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes, konstatuotina, kad Įstatymo projektas neužtikrina teisinio aiškumo, nenumato aiškos ir objektyvios subjekto tinkamumo vertinimo tvarkos ir neatsako į esminius praktinio taikymo klausimus. Tai gali lemti nevienodą Įstatymo taikymą, pažeisti asmenų teisėtą lūkesčių ir teisinio saugumo principus bei sukurti teisinio neapibrėžtumo situacijas, kurias tektų spręsti teismine tvarka.

3. Įstatymo projekto 2 straipsnio 2 dalyje siūloma nustatyti, kad teisę atkurti nuosavybės teises į išlikusį nekilnojamąjį turtą pagal Įstatymą turi tik tos pelno nesiekiančios organizacijos, kurios juridinio asmens teises įgijo iki 2019 m. sausio 1 d. Iš Įstatymo projekto nuostatų ir jo aiškinamojo rašto neaišku, kokiais kriterijais remiantis pasirinkta ši data ir kokie yra objektyvūs šio termino pasirinkimo pagrindai. Tokia nuostata eliminuoja teisę atkurti nuosavybės teises pelno nesiekiančioms organizacijoms, kurios juridinio asmens teises įgijo po 2019 m. sausio 1 d. ir kurioms negalės būti perduotas valstybės ar savivaldybės turtas.

Konstitucinis Teismas 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarime nurodė, kad negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas būtų valdomas, naudojamas, juo būtų disponuojama taip, kad būtų tenkinami tik vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesai arba poreikiai ir šis turtas netarnautų viešajam interesui, visuomenės poreikiui, tautos gerovei, arba pagal kurį valstybei nuosavybės teise priklausantis turtas būtų perduotas kitų subjektų nuosavybėn tam, kad būtų tenkinami tik vienos socialinės grupės ar atskirų asmenų interesai arba poreikiai, jeigu tai neatitinka viešojo intereso, visuomenės poreikių, netarnauja tautos gerovei.

Pažymėtina tai, kad Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad Konstitucijos 29 straipsnyje nustatytas konstitucinis asmenų lygiateisiškumo principas įtvirtina formalią visų asmenų lygybę, įpareigoja vienodus faktus teisiškai vertinti vienodai ir draudžia iš esmės tokius pat faktus savavališkai vertinti skirtingai, neleidžia asmenų diskriminuoti ir teikti jiems privilegijų (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 10 d., 2018 m. kovo 8 d., 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimai); šis principas taip pat suponuoja pareigą įstatymų leidėjui nustatyti vienodą (nediferencijuotą) teisinį reguliavimą tam tikrų asmenų kategorijų, esančių vienodoje padėtyje, atžvilgiu, kai tarp tų asmenų kategorijų nėra tokio pobūdžio ir tokios apimties skirtumų, kad toks nevienodas jų traktavimas būtų objektyviai pateisinamas (*inter alia* Konstitucinio Teismo 2013 m. vasario 22 d., 2015 m. vasario 6 d., 2019 m. rugsėjo 19 d. nutarimai).

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, darytina išvada, kad toks Įstatymo projekte nustatytas terminas prieštarauja Konstitucinio Teismo šiame nutarimo punkte nurodytuose nutarimuose išsakytai pozicijai dėl asmenų lygiateisiškumo sprendžiant nuosavybės atkūrimo klausimus ir valstybės ar savivaldybės turto perdavimo. Šiuo atveju Įstatymo projekte nustatytas 2019 m. sausio 1 d. terminas gali būti laikomas nepagrįsta privilegija organizacijoms, įsteigtoms iki 2019 m. sausio 1 d., atkurti nuosavybės teises į nacionalizuotą ar kitaip neteisėtai nusavintą turtą.

4. Įstatymo projekto 3 straipsnio 2 dalyje siūloma nustatyti, kad nuosavybės teisės atkuriamos ir į tą nekilnojamąjį turtą, kuris 1991 m. rugpjūčio 1 d. buvo išlikęs, tačiau vėliau jo neliko dėl valstybės, savivaldybės institucijų priimtų sprendimų arba jis pagal įstatymus yra įgytas trečiojo asmens privačion nuosavybėn. Už šį turtą atlygina valstybė sumokėdama atitinkamo objekto rinkos vertės dydžio piniginę kompensaciją arba nuosavybėn perduodama kitą tokios pat vertės nekilnojamąjį turtą.

Nuosavybės teisių atkūrimas Lietuvos Respublikoje niekada nebuvo vykdomas kompensuojant turtą rinkos verte, todėl siūlomas teisinis reguliavimas sistemiškai nedera su teisiniu reguliavimu, kuris buvo nustatytas Lietuvos Respublikai atkūrus nepriklausomybę. Šiuo

atveju toks teisinis reguliavimas prieštarauja teisėkūros aiškumo principui, taip pat teisinio saugumo principui. Konstitucinis Teismas 2001 m. liepos 12 d. nutarime konstatavo, kad teisinio saugumo principas – vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų, reiškiantis valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius.

Įstatymo projekte ir jo aiškinamajame rašte nepateikta informacijos apie valstybės biudžeto lėšų poreikį piniginei kompensacijoms išmokėti. Šiuo atveju nenurodyta, kokia galėtų būti finansinė našta valstybei, jeigu pelno nesiekiančioms organizacijoms būtų atkuriamos nuosavybės teisės į turtą, kuris yra neišlikęs dėl valstybės, savivaldybės institucijų priimtų sprendimų ar kuris pagal įstatymus yra įgytas trečiojo asmens privačion nuosavybėn, taip pat neįvertintas kompensacijos už nekilnojamąjį turtą, kuris yra išlikęs ir naudojamas valstybės ar savivaldybių funkcijoms vykdyti, klausimas. Taip pat Įstatymo projekte nereglamentuota, kokiais kriterijais vadovaujantis ir kokiais atvejais vietoj piniginei kompensacijos būtų galima perduoti nuosavybėn kitą tokios pačios vertės nekilnojamąjį turtą.

Iš Įstatymo projekto nuostatų neaiški neišlikusio nekilnojamojo turto rinkos vertės dydžio nustatymo data, ar neišlikusio nekilnojamojo turto rinkos vertė turi būti nustatyta, kai nekilnojamasis turtas buvo sunaikintas, ar iki prašymo atkurti nuosavybės teises pateikimo dienos, taip pat nenustatyta, kokių teisiniu pagrindu ir koks subjektas galės nustatyti neišlikusio nekilnojamojo turto rinkos vertę.

Konstitucinis Teismas 2003 m. kovo 4 d. nutarime yra nurodęs, kad valstybė negali nustatyti tokių kompensavimo būdų ir dydžių, kurie visuomenei ir valstybei būtų finansiškai nepakeliami, uždėtų visuomenei neproporcingai didelę finansinę naštą, galėtų sukelti socialinę įtampą ir priešpriešą. Priešingu atveju būtų pažeistas konstitucinis darnios ir teisingos visuomenės imperatyvas.

Atsižvelgiant į šias Įstatymo projekto nuostatas ir jo aiškinamajame rašte pateiktą informaciją, darytina išvada, kad siūlomo teisinio reguliavimo įgyvendinimas praktiškai neįmanomas dėl neapibrėžtų mechanizmų, neaiškių vertinimo kriterijų ir neįvertintų pasekmių valstybės finansams. Toks reguliavimas reikštų reikšmingą ir neprognozuojamą papildomą naštą valstybės biudžetui ir visuomenei, todėl kelia grėsmę finansiniam valstybės stabilumui.

5. Įstatymo projekto 4 straipsnio 1 dalyje siūloma nustatyti, kad nuosavybės teisių patvirtinimo dokumentai yra išrašai iš hipotekos knygų, jei jų nėra, – turto perleidimo sutartys, teismų sprendimai, statybų leidimai, turto nacionalizavimo aktai, taip pat valstybinių archyvų išduoti pažymėjimai, testamentai ar kiti Vyriausybės nustatyti dokumentai. Iš šios nuostatos neaišku, kokie yra kiti Vyriausybės nustatyti dokumentai, kuriais patvirtinama nuosavybės teisė. Įstatymo projekte turėtų būti pateiktas baigtinis nuosavybės teisių patvirtinimo dokumentų sąrašas, nes tokio sąrašo nebuvimas pažeidžia teisėkūros aiškumo principą.

Be to, pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 2 straipsnio 87 dalį, statybą leidžiantis dokumentas – dokumentas, kuriuo kompetentinga institucija suteikia statytojui (užsakovui) teisę įgyvendinti statinio projektą. To paties straipsnio 99 dalyje nustatyta, kad statytojas (užsakovas) –

Lietuvos Respublikos ar užsienio valstybės fizinis (fiziniai) asmuo (asmenys), juridinis (juridiniai) asmuo (asmenys) ar kita (kitos) užsienio organizacija (organizacijos), kurie investuoja lėšas į statybą ir kartu atlieka užsakovo funkcijas (ar jas paveda atlikti kitam fiziniam ar juridiniam asmeniui, kitai užsienio organizacijai). Kadangi statybos leidimas gali būti išduodamas statytojams (užsakovams), kurie gali būti tiek fiziniai, tiek juridiniai asmenys ir kurie savo funkcijas gali pavesti atlikti kitiems fiziniams ar juridiniams asmenims, kitoms užsienio organizacijoms, statybos leidimas nelaikytinas nuosavybės teisių patvirtinimo dokumentu.

6. Įstatymo projekto 5 straipsnyje nurodyta, kad nuosavybės teisės atkuriamos pelno nesiekiančioms organizacijoms, kurių prašymai atkurti nuosavybės teises į nekilnojamąjį turtą pateikti iki 2028 m. gruodžio 31 d. Pelno nesiekiančioms organizacijoms, praleidusioms nustatytą terminą dėl priežasčių, kurias teismas pripažįsta svarbiomis, praleistas terminas gali būti atnaujinamas. Kartu su prašymu atkurti nuosavybės teises pateikiamas pelno nesiekiančios organizacijos registracijos dokumentas ir pridedami nuosavybės teisių patvirtinimo dokumentai.

Įstatymo projekte nenustatytas terminas, per kurį pelno nesiekianti organizacija turi pateikti sprendimą dėl nuosavybės teisių atkūrimo priimančiai institucijai trūkstamus dokumentus, reikalingus sprendimui priimti, arba jeigu pelno nesiekianti organizacija pateikė tik prašymą atkurti nuosavybės teises ir nepateikė nuosavybės teisių patvirtinimo dokumentų.

7. Įstatymo projekto 7 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad pelno nesiekiančių organizacijų prašymus atkurti nuosavybės teises Vyriausybės nustatyta tvarka nagrinėja ir sprendimus priima Vyriausybės įgaliota institucija, kurios žinioje šiuo metu yra nekilnojamasis turtas, o jei jis neišlikęs, sprendimus priima Lietuvos Respublikos finansų ministerija. Šiuo atveju nėra detalizuota, ką reiškia „žinioje“ – ar institucija turtą valdo patikėjimo, panaudos ar kitu pagrindu. Tai sukuria neaiškumą dėl institucijos kompetencijos. Be to, Įstatymo projekte nenumatyta, kas priimtų sprendimus, jei turtas priklauso savivaldybei, nors, pagal Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymą, sprendimus dėl savivaldybės turto gali priimti tik savivaldybės taryba, o ne Vyriausybės įgaliota institucija. Dėl šių trūkumų neaišku, kas konkrečiai turėtų priimti sprendimą kiekvienu atveju, todėl kyla didelė rizika, kad nuosavybės teisių atkūrimo procedūros nebus įmanoma įgyvendinti praktiškai, o sprendimų teisėtumas bus ginčijamas. Tai pažeidžia teisėkūros aiškumo principą.

8. Įstatymo projekto 7 straipsnio 3 dalyje nustatyta, kad jeigu kreipiantis dėl nuosavybės teisių į Įstatymo 3 straipsnio 2 dalyje nurodytą turtą atkūrimo pareiškėjo prašyme atkurti nuosavybės teises nurodytos informacijos nepakanka nustatyti, ar turto būklę lėmė valstybės ar savivaldybės institucijų sprendimas, prašymą nagrinėjanti institucija trūkstamus dokumentus ir kitą reikalingą informaciją iš valstybės ir savivaldybių institucijų surenka savo iniciatyva.

Sistiminiu požiūriu vertinant kitus įstatymus, reglamentuojančius nuosavybės teisių atkūrimą, prievolė pateikti nuosavybės teises patvirtinančius dokumentus nustatoma subjektui, kuris siekia atkurti savo nuosavybės teises, o ne subjektui, kuris priima sprendimus pateiktų dokumentų pagrindu. Todėl prievolė pateikti reikalingus arba trūkstamus dokumentus ir kitą reikalingą informaciją neturėtų būti perkeliama sprendimą priimančiai institucijai. Tokios nuostatos buvimas, be kita ko, užprogramuoja teisinius ginčus, jeigu sprendimą priimanti

institucija priimtų neigiamą sprendimą dėl to, kad pelno nesiekiančios organizacijos pateikti dokumentai ar informacija yra nepakankami teigiamam sprendimui priimti. Tokiu atveju pelno nesiekiančiai organizacijai suteikiama galimybė skusti tokį sprendimą motyvuojant būtent šia nuostata, kad sprendimą priimanti institucija neatliko jai Įstatymu nustatytos prievolės arba ją atliko netinkamai. Be to, sprendimą priimanti institucija, net ir norėdama, negalėtų gauti trūkstančių dokumentų, kurie buvo priimti iki 1940 metų arba 1990 m. kovo 11 d., nes tokiais dokumentais galėtų disponuoti tik pelno nesiekiančios organizacijos, kurių turtas buvo nacionalizuotas ar kitaip neteisėtai nusavintas, taip pat tokių dokumentų, kurie nebuvo suskaitmeninti ar buvo priskirti prie laikinai saugomų dokumentų.

Pažymėtina tai, kad Įstatymo projekto 7 straipsnio 3 dalies nuostatos buvimas ir jos įgyvendinimas nuosavybės teisių atkūrimo procesą prailgina neapibrėžtam terminui.

Konstitucinis Teismas 2007 m. liepos 5 d. nutarime yra nurodęs, kad konstituciniai darnios, teisingos, atviros pilietinės visuomenės imperatyvai, konstituciniai teisinio tikrumo, teisinio saugumo, teisėtų lūkesčių apsaugos reikalavimai suponuoja tai, kad pradėtas restitucijos procesas negali tęstis nepagrįstai ilgai; taigi atitinkamų santykių teisinio reguliavimo pakeitimai taip pat negali būti tokie, kad sudarytų prielaidas nepagrįstai ilgai tęsti šį procesą. Dėl nepagrįstai ilgo laiko, per kurį atkuriamos nuosavybės teisės į išlikusį nekilnojamąjį turtą, gali būti iškreipta ar net paneigta pati restitucijos instituto esmė.

9. Įstatymo projekte neatsižvelgta į Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio 1 dalies 1 ir 2 punktų nuostatas, šiuo atveju nebuvo atliktas Įstatymo projekto antikorupcinis vertinimas, nors Įstatymo projekto nuostatos yra susijusios su valstybės ar savivaldybių turto valdymu, naudojimu ar disponavimu juo ir numatomos kompensacijos iš valstybės biudžeto už nacionalizuotą ar kitaip neteisėtai nusavintą turtą.

Ministras Pirmininkas

Finansų ministras